

объединений и организация сети аккредитованных в соответствии с международными требованиями специализированных в сфере анализа меда лабораторий. Такой подход позволит планировать места размещения пасек в экологически чистых регионах и существенно уменьшить количество выявленных случаев несоответствия фактических показателей качества меда действующим нормам.

Ключевые слова: мед, стандарт, показатель качества, анализ, измерительная лаборатория

Bal'-Prylypko L. V., Lesnitskaya O. A., Volosianko E. V., Ushkalov V. O., Belotserkovets T.
ANALYSIS OF QUALITY CONFORMITY OF UKRAINIAN HONEY TO THE REQUIREMENTS OF THE NATIONAL STANDARD DSTU 4497: 2002

There were compared values of indices of quality of natural honey normalized by the national standard of Ukraine with the corresponded norms standardized by European, North-American and Russian regulatory and normative documents. It was proposed to amend the wording specified by the standard of DSTU 4497:2005 "Natural honey. Specifications" related to the index of acidity of honey and shown surpassing of all parameters of quality of honey normalized by this standard over the respective characteristics of foreign analogues. However the factual ratios of components of samples of honey we tested differ of their normalized values. The principal tasks to be solved presently is centralization and consolidation of small units that produce honey into the cooperated productive enterprises, and establishing of net of laboratories specialized in analysis of honey accredited by international norms. Solving of said problems would permit to plan location of apiaries in ecologically pure regions and decrease dramatically the number of cases of non-conformity of factual indices of quality of honey to their normalized values.

Keywords: honey, standard, index of quality, analysis, measuring laboratory

УДК 006.42

Гінзбург М. Д., Овчаренко Л. Л., Ключень А. М.

НОВІ МІЖНАРОДНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАВИЛА СТРУКТУРУВАННЯ СТАНДАРТІВ І ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЇХ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано нові міжнародні та європейські правила структурування стандартів, викладені в сьомому виданні Директив ISO/IEC, Частина 2:2016, й у виданні Внутрішніх регламентів CEN/CENELEC, Частина 3:2017. Показано, що ці правила істотно відрізняються від правил, викладених у попередніх виданнях цих документів 2011 та 2015 років відповідно. Запропоновано конкретні зміни до національного стандарту ДСТУ 1.5:2015, щоб увідповіднити закладені там правила структурування національних стандартів України новим міжнародним і європейським правилам.

Ключові слова: стандарт, правила структурування, структурний елемент, нормативний елемент, довідковий елемент, обов'язковий елемент, принагідний елемент, вибірний елемент.

Загальна постановка проблеми. Щоб ефективно¹ й результативно² провадити будь-яку діяльність, і стандартизація тут не є винятком, треба встановити правові й організаційні засади та визначити організаційно-методичні правила, що реалізують ці засади. Для стандартизації це роблять на трьох основних рівнях³: міжнародному [2, п. 1.6.1], регіональному [2, п. 1.6.2] і національному [2, п. 1.6.3] (табл. 1). Правила виконання робіт зі стандартизації постійно поліпшують на всіх трьох рівнях, причому регіональні організації стандартизації, насамперед європейські, намагаються наблизити свої правила до міжнародних, а національні – до регіональних і міжнародних. Це зокрема стосується до правил структурування стандартів, що є предметом цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На міжнародному рівні правила структурування стандартів викладено в Директивах ISO/IEC, Частина 2. Сьогодні чинним є сьоме видання 2016 року [3], яке скасовує та заміняє попереднє шосте видання 2011 року [4]. У [3] порівняно з [4] істотно змінено й доповнено положення, що стосуються до правил структурування міжнародних стандартів.

Таблиця 1

Документи, що встановлюють засади та визначають правила стандартизації

Рівень стандартизації	Правові й організаційні засади встановлено:	Організаційно-методичні правила визначено:
1	2	3
Міжнародний	Угодою про технічні бар'єри в торгівлі від 15.04.1994	Директивами ISO/IEC, Частина 1-2
Регіональний ⁴	Регламентом (ЄС) № 1025/2012 Європейського парламенту і Ради від 25 жовтня 2012 року щодо європейської стандартизації	Внутрішніми регламентами CEN/CENELEC, Частина 1-4
Національний	Законом України «Про стандартизацію»	Основоположними стандартами національної системи стандартизації

CEN і CENELEC пристосували положення Директив ISO/IEC, Частина 2, до умов європейської стандартизації і прийняли їх як Внутрішні регламенти CEN/CENELEC, Частина 3, чітко позначивши додані або модифіковані положення. Сьогодні чинним є

¹ **Ефективність** (англ. efficiency) – співвідношення між досягненим результатом і використаними ресурсами [1, п. 3.7.10].

² **Результативність** (англ. effectiveness) – ступінь реалізації запланованих робіт і досягнення запланованих результатів [1, п. 3.7.11].

³ **Рівень стандартизації** (англ. level of standardization) – це географічно, політично чи економічно означений ступінь участі у стандартизації [2, п. 1.6].

⁴ Оскільки стандартизація – це підгрунття функціонування взаємопов'язаних економічного та правового просторів, то участь будь-якої країни в роботі регіональних організації стандартизації зумовлена насамперед напрямом її економічної інтеграції, а не географічним розташуванням. Тому для України регіональним насамперед є європейський рівень, хоча вона з 1992 року є також повноправним членом іншої регіональної організації стандартизації – *Євразійської Ради зі стандартизації, метрології та сертифікації* (ЄАРС; англ. Euro-Asian Council for standardization, metrology and certification, EASC; рос. Евразийский совет по стандартизации, метрологии и сертификации, ЕАСС; Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации, МГС), яку заснували країни СНД. Останніми роками провідні члени ЄАРС (Росія, Білорусь, Казахстан, Вірменія, Киргизстан) утворили альтернативний Європейському Союзу економічний та правовий простір – *Євразійський економічний союз* (ЄАЕС, англ. Eurasian Economic Union, ЕАЕУ; рос. Евразийский экономический союз, ЕАЭС) і все ширше застосовують стандарти ЄАРС (ГОСТ) для оцінювання відповідності вимогам технічних регламентів ЄАЕС. Через це Україна бере обмежену участь у роботі ЄАРС, вибірково приймаючи лише ті ГОСТ, які не суперечать європейським стандартам і потрібні для економічної співпраці з окремими членами ЄАРС.

видання 2017 року [5], яке є модифікацією [3] і заміняє видання 2015 року [6], що було модифікацією [4]. Отже, з прийняттям [5] і скасуванням [6] істотно змінено та доповнено положення, що стосуються до правил структурування європейських стандартів.

На виконання вимог Закону України «Про стандартизацію» [7] в Україні розроблено й прийнято нові редакції основоположних стандартів і серед них ДСТУ 1.5 [8], що зокрема регламентує правила структурування національних стандартів України. Проте ці правила відрізняються навіть від міжнародних і європейських правил, чинних на момент затвердження ДСТУ 1.5 [8].

За даними сайту Національного органу стандартизації України [9] у 2018 році заплановано внести зміни до низки основоположних стандартів, серед яких ДСТУ 1.5 [8], що робить вельми актуальним вивчення міжнародних і європейських правил структурування стандартів.

Мета цієї статті – з огляду на задекларований у Законі [7, ст. 4] принцип дотримання «міжнародних та регіональних правил і процедур стандартизації»:

– розглянути нові міжнародні та європейські правила структурування стандартів [3; 5] та з'ясувати основні відмінності їх від попередніх версій [4; 6];

– запропонувати конкретні зміни до національного стандарту ДСТУ 1.5 [8], щоб увідповіднити закладені там правила структурування національних стандартів України новим міжнародним і європейським.

Виклад основного матеріалу

1. Загальна структура стандарту

Найменшою структурною одиницею стандарту є положення (*англ.* provision [2, п. 7.1; 3, п. 3.3.1; 5, п. 3.3.1]), тобто вислів, що має форму *норми*⁵, *рекомендації*⁶ чи *твердження*⁷ (рис. 1). Положення різняться формою викладу, пов'язаною з їхньою модальністю, зреалізованою в тексті стандарту відповідними мовними засобами [10-12].

Увесь текст стандарту поділяють на структурні елементи (*англ.* elements of a document [3, п. 3.2; 5, п. 3.2]), під якими розуміють складник умісту стандарту, що виконує певні функції [8, п. 3.3]. Структурні елементи класифікують за двома ознаками; за вмістом та за наявністю (рис. 2).

Структурні елементи залежно від їхнього вмісту поділяють на нормативні та довідкові. **Нормативний елемент** (*англ.* normative element) – це структурний елемент, який описує сферу застосовування⁸ стандарту або містить його положення [3, п. 3.2.1; 5, п. 3.2.1], зокрема нормативні. Прикладами нормативних елементів є «Назва», «Сфера застосовування» і «Технічний зміст»⁹.

⁵ **Норма** або **нормативне положення** – це положення, змістом якого є припис, дозвіл чи заборона виконувати певні дії або припис мати певні властивості чи (у заперечній формі) не мати їх. За змістом і формою норми поділяють на **вимоги** (*англ.* requirement [2, п. 7.5; 3, п. 3.3.3; 5, п. 3.3.3]), **вичерпні, інструктивні** (*англ.* instruction [2, п. 7.3; 3, п. 3.3.1; 5, п. 3.3.1]), **заборонні** (*англ.* prohibition [3, табл. 3; 5, табл. 3]) та **дозвільні** (*англ.* permission [3, п. 3.3.5; 5, п. 3.3.5]) положення [10].

⁶ **Рекомендація** або **рекомендаційне положення** (*англ.* recommendation [2, п. 7.4; 3, п. 3.3.4; 5, п. 3.3.4]) – це положення, що вказує на одну з кількох можливостей як на найпридатнішу, не зазначаючи чи вилучаючи інших, або на якийсь спосіб дії, як на переважний, але не обов'язковий, або (у заперечній формі) що якусь можливість чи спосіб дії не схвалюють, проте й не забороняють [10].

⁷ **Твердження** або **інформаційне положення** (*англ.* statement [2, п. 7.2; 3, п. 3.3.2; 5, п. 3.3.2]) – це положення, що передає лише інформацію [10]. За змістом і формою твердження поділяють на **твердження про можливість** (*англ.* possibility [3, п. 3.3.6; 5, п. 3.3.6]) і **твердження про здатність** (*англ.* capability [3, п. 3.3.7; 5, п. 3.3.7]), **констатувальні твердження** (*англ.* statement of fact [3, п. 16.5.6; 5, п. 16.5.6]).

⁸ Згідно з [13, с. 425] **застосовування** – це дія за значенням *застосовувати*, а **застосування** – це подія за значенням *застосувати*. Тому сферу, де *застосовують* стандарт, з погляду норм української мови правильно називати *сферою застосовування*, а не *сферою застосування*. Це треба врахувати, уносячи зміни до ДСТУ 1.5:2015.

⁹ **Технічний зміст** (*англ.* technical content [3, табл. 2; 5, табл. 2]) – структурний елемент, що об'єднує розділи стандарту, які містять вимоги до об'єкта стандартизації та інші положення щодо нього.

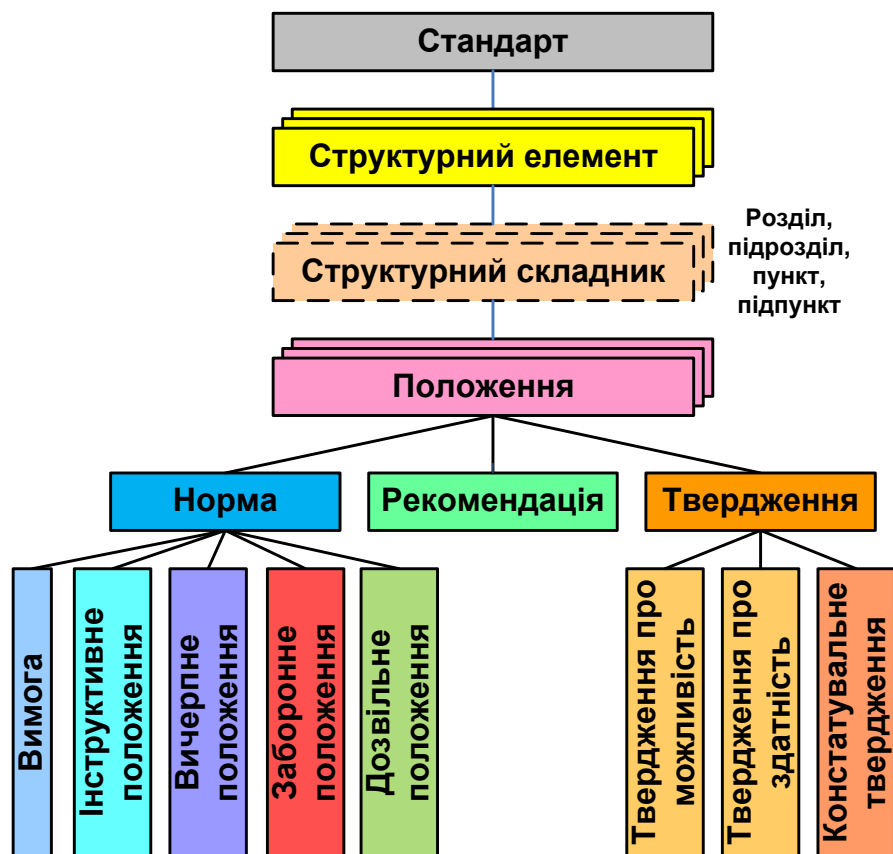

Рисунок 1. Загальна структура стандарту

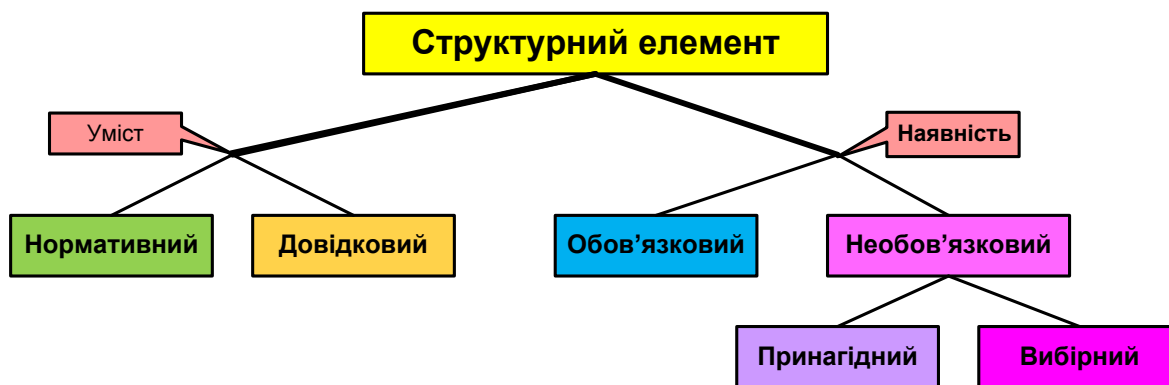

Рисунок 2. Класифікація структурних елементів

Довідковий елемент (англ. informative element) – це структурний елемент, призначений допомагати зрозуміти та застосовувати стандарт або який надає інформацію про зміст стандарту, його передісторію (англ. background) та взаємозв'язок з іншими документами [3, п. 3.2.2; 5, п. 3.2.2]. Прикладами довідкових елементів є «Передмова», «Вступ» і «Бібліографія».

Структурні елементи залежно від обов'язкової чи зумовленої наявності їх у стандарті поділяють на обов'язкові, принагідні¹⁰ та вибірні¹¹ (рис. 3). **Обов'язковий**

¹⁰ **Принагідний** – «відповідний до нагоди, ситуації» [13, с. 1124].

¹¹ На нашу думку, у значенні «такий, якого дають на вибір», тобто як відповідника англ. optional [14, с. 101] та рос. факультативный, треба вживати українського прикметника **вибірний**, а в значенні «який має

елемент (англ. mandatory element) – це структурний елемент, що за будь-яких умов повинен бути в стандарті [3, п. 3.2.3; 5, п. 3.2.3]. Прикладом обов'язкового елемента є «Сфера застосування». **Принагідний елемент** (англ. conditional element) – це структурний елемент, наявність якого в конкретному стандарті зумовлена положеннями цього стандарту [3, п. 3.2.4; 5, п. 3.2.4]. Прикладом принагідного елемента є «Позначки та скорочення», тобто цей елемент повинен бути, якщо в стандарті є позначки та/або скорочення. **Вибірний елемент** (англ. optional element) – це структурний елемент, поміщати який у стандарт або не поміщати якого залежить від розробника [3, п. 3.2.5; 5, п. 3.2.5]. Прикладом вибірного структурного елемента є «Додатки».

2. Основні відмінності нових міжнародних і європейських правил від попередніх

Є кілька істотних відмінностей правил, викладених у [3; 5], від правил, викладених у [4; 6]:

1) у [4, п. 3.2.2.1-3.2.2.2, 6.1-6.4, табл. 2; 6, п. 3.2.2.1-3.2.2.2, 6.1-6.4, табл. 2] нормативні елементи поділяють на загальні нормативні елементи (англ. general normative elements) та технічні нормативні елементи (англ. technical normative elements), а довідкові елементи – на передні довідкові елементи (англ. preliminary informative element) і додаткові довідкові елементи (англ. supplementary informative element). У [3; 5] таких понять не вживають. Тому й у таблиці 1 ДСТУ 1.5 [8] недоцільно виділяти передні структурні елементи;

2) у [4, п. 3.2.3-3.2.4; 6, п. 3.2.3-3.2.4] структурні елементи залежно від їхньої наявності в стандарті поділяють на обов'язкові та необов'язкові. У [3, п. 3.2.4-3.2.5; 5, п. 3.2.4-3.2.5] уведено два різновиди необов'язкових елементів (див. рис. 2). Таку класифікацію доцільно запровадити у ДСТУ 1.5 [8];

3) структурні елементи «Нормативні посилки» та «Терміни та визначення понять» згідно з [4, п. 6.2.2, 6.3.1; 6, п. 6.2.2, 6.3.1] були необов'язковими, тоді як згідно з [3, п. 15.3, 16.3, табл. 2; 5, п. 15.3, 16.3, табл. 2] вони стали обов'язковими.

Якщо в розділі «Нормативні посилки» нема жодного посилкового документа, то після назви цього розділу ставлять таке речення: «У цьому документі нема нормативних посилки» [3, п. 15.5.1; 5, п. 15.5.1].

Якщо в розділі «Терміни та визначення понять» нема жодного терміна та визначення, то після назви цього розділу ставлять таке речення: «У цьому документі нема термінів та визначень» [3, п. 16.5.2; 5, п. 16.5.2].

Уважаємо, що такий підхід доцільно запровадити у ДСТУ 1.5 [8];

4) у [3; 5] порівняно з [4; 6] розширено перелік різновидів положень, що їх не дозволено ставити в певних структурних елементах:

– згідно з [4, п. 6.1.3; 6, п. 6.1.3] у «Передмові» не дозволено ставити вимоги й рекомендації, а в [3, п. 12.2; 5, п. 12.2] до цього переліку додано ще дозвільні положення;

– згідно з [4, п. 6.2.1; 6, п. 6.2.1] у «Сфері застосування» не дозволено ставити вимоги, а в [3, п. 14.2; 5, п. 14.2] до цього переліку додано ще рекомендації та дозвільні положення;

– згідно з [3, п. 21.2; 5, п. 21.2] у «Бібліографії» не дозволено ставити вимоги, рекомендації та дозвільні положення, тоді як у [4, п. 6.4.2; 6, п. 6.4.2] не зазначено жодних обмежень.

Проте є і протилежні приклади. Так, у [4, п. 6.4.1.1-6.4.1.2; 6, п. 6.4.1.1-6.4.1.2] чітко зазначено, що в довідкових «Додатках» не дозволено ставити вимоги за винятком

властивість діяти на певні, конкретні види», тобто як відповідник англ. *selective* та рос. *избирательный, селективный* [15, с. 200, 686], треба віддавати перевагу українському прикметнику **вибірковий**.

вибірних¹² (*англ.* optional requirements), тоді як у [3, п. 20.2; 5, п. 20.2] цю думку висловлено загально «Довідкові додатки подають додаткову інформацію, призначену сприяти зрозуміти чи використовувати документ». На нашу думку, узагалі треба заборонити ставити не тільки вимоги, а й інші нормативні положення в будь-якому довідковому елементі, саме через його довідковий статус.

Пропонуємо для кожного структурного елемента в таблиці А.1 ДСТУ 1.5 [8] зазначити дозволені різновиди положень;

5) у [4, п. 6.1, табл. 2; 6, п. 6.1, табл. 2] «Титульний аркуш» (*англ.* title page) уважали довідковим елементом і розрізняли «Титульний аркуш» (*англ.* title page) як структурний елемент і назву (*англ.* title) як його вміст¹³, а в [3] взагалі нема терміна *title page*, а *title* розглядають як нормативний структурний елемент. Зауважимо, що в [5] терміна *title page* вжито лише в європейській примітці після розділу 11 і в європейських додатках, наприклад у ZA.1, ZA.2 тощо. На нашу думку, це пов'язано з різними правилами оформлення міжнародних, європейських і національних стандартів України. Традиційно в європейських стандартах назву стандарту подавали трьома офіційними мовами лише на титульному аркуші, тоді як у міжнародних стандартах ISO двічі: двома офіційними мовами на титульному аркуші й однією мовою перед структурним елементом «Сфера застосування». Тобто в міжнародних стандартах було два структурні елементи: довідковий – «Титульний аркуш» (*англ.* Title page) і нормативний – «Назва» (*англ.* Title), що й відбито в [4, п. 6.1, табл. 2]. Підхід, зреалізований у [3, п. 11, табл. 2], може означати перехід у міжнародних стандартах до «європейської традиції», хоча ми ще не бачили оформлені так стандарти ISO.

У національних стандартах України за основу взято попередній підхід ISO з певною модифікацією: у структурному елементі «Титульний аркуш» назву стандарту подають лише українською мовою, а в структурному елементі «Назва» – двома мовами (українською й англійською) [8, п. 5.6.7].

Пропонуємо у ДСТУ 1.5 [8] залишити цей уже усталений підхід;

6) у [4, п. 6.1, табл. 2; 6, п. 6.1, табл. 2] «Зміст» (*англ.* Table of contents) уважали необов'язковим довідковим елементом, що полегшує роботу з документом. У [3; 5] такий структурний елемент не розглянуто взагалі.

Пропонуємо у ДСТУ 1.5 [8] залишити «Зміст» як вибірний довідковий елемент;

7) у [4, табл. 2; 6, табл. 2] подано дозволений вміст для кожного структурного елемента й зазначено, де дозволено крім тексту поміщати примітки, виноски, рисунки, таблиці, формули. У [3, табл. 2; 5, табл. 2] цю інформацію вилучено, а для окремих структурних елементів її зазначено безпосередньо в положеннях [3; 5]. Так, у [4, табл. 2; 6, табл. 2] зазначено, що у «Вступі» дозволено крім тексту подавати рисунки, таблиці, примітки та виноски, тоді як у [3, п. 13.4; 5, п. 13.4] зазначено, що рисунки, таблиці, формули та виноски в цьому структурному елементі треба нумерувати з одиниці.

Оскільки табличний, графічний і формульний спосіб подання інформації є найкомпактнішим й одночасно забезпечує просте та наочне її сприймання, вважаємо за доцільне рекомендувати розробникам стандартів широко використовувати такий спосіб подавання. З огляду на це інформація про дозволений вміст для кожного структурного елемента є корисною для розробників, і бажано залишити її в таблиці А.1 ДСТУ 1.5, уточнивши її за положеннями [3; 5].

З огляду на викладене вище, пропонуємо типову структуру національного стандарту, подану в таблиці 2. У ній окрім структурних елементів, наявних у міжнародних і

¹² Це пояснено так: «Наприклад, необов'язковий метод випробування може містити вимоги, але немає потреби відповідати таким вимогам для декларування відповідності цьому документові» [4, п. 6.4.1.2; 6, п. 6.4.1.2].

¹³ Наприклад, The *title page* shall contain the *title* of the document [4, п. 6.1.1; 6, п. 6.1.1] (*укр.* Титульний аркуш повинен містити назву стандарту).

європейських стандартах, подано також структурний елемент «Національний вступ», який повинен бути лише в разі приймання стандартів та інших документів міжнародних і регіональних організацій стандартизації як національних стандартів України методом перевидання [16, п. 9.1.2, 9.4], та структурний елемент «Бібліографічні дані», який згідно з [8, п. 5.14] повинні мати всі національні стандарти України. Зауважимо, що згідно з [8, п. 5.13.1] «Бібліографія» є «довідковим додатком, який розміщують останнім з додатків», тоді як згідно з [3, п. 21; 5, п. 21] «Бібліографія» – це не додаток, а окремий довідковий принагідний структурний елемент (табл. 2), який розміщують після останнього додатка. На нашу думку, саме такий міжнародний та європейський підхід треба запровадити у ДСТУ 1.5 [8].

Насамкінець хочемо звернути увагу на деякі термінологічні проблеми ДСТУ 1.5 [8].

По-перше, пропонуємо додати в розділ «Терміни та визначення понять» [8] терміни *нормативний елемент, довідковий елемент, обов'язковий елемент, принагідний елемент і вибірний елемент* та подані в цій статті визначення відповідних понять, які є перекладом визначень [3, п. 3.2.1-3.2.5; 5, п. 3.2.1-3.2.5].

По-друге, пропонуємо згармонізувати українські терміни, що позначають статус додатків (*англ. status of annexes*), з англійськими [3, п. 20.2; 5, п. 20.2], замінивши успадкований із радянських правил стандартизації [17, п. 1.4.14.3] і поданий у [8, п. 5.12.2] термін *обов'язковий додаток*, оскільки він не відповідає сутності поняття, яке позначає. Річ у тім, що в [17, п. 1.4.14.3] критерієм поділу додатків був *ступінь обов'язковості* (*рос. степень обязательности*) для користувача стандарту наведених там положень. І за цим критерієм додатки поділяли на *обов'язкові* (*рос. обязательные*), *рекомендовані* (*рос. рекомендуемые*) і *довідкові* (*рос. справочные*). Зокрема в обов'язковий додаток поміщали *вимоги, обов'язкові для виконання* користувачами стандарту.

Згідно з [3, п. 20.2; 5, п. 20.2] додатки залежно від умісту можуть бути нормативними елементами (*англ. normative element*) або довідковими елементами (*англ. informative element*) і відповідно їх називають *нормативними додатками*¹⁴ (*англ. normative annexes*) і *довідковими додатками* (*англ. informative annexes*), тобто статус додатка може бути або нормативним, або довідковим. Отже, обов'язковість/необов'язковість для користувачів стандарту позначають англійськими термінами *normative/informative* (*укр. нормативний/довідковий*), тоді як термін *обов'язковий* (*англ. mandatory*) стосується не до вмісту додатка, а до наявності цього структурного елемента в тексті стандарту (рис. 2), тобто тут ідеться про обов'язковість для розробників.

Отже, на відміну від послідовної англійської термінології в ДСТУ 1.5 [8] прикметника/прислівника *обов'язковий/обов'язково* вживають у двох різних значеннях (*обов'язкові додатки не обов'язково мають бути у стандарті*), що створює плутанину. Щоб подолати її, пропонуємо у [8] як відповідник *англ. normative annex* уживати українського терміна *нормативний додаток*, а як відповідник *англ. informative annex* залишити традиційно вживаний термін *довідковий додаток*. Цю пропозицію втілено в таблиці 2.

По-третє, з огляду на вимогу ДСТУ 1.5 [8, п. 6.1.4], яка відбиває характерні властивості української мови, треба відрізнити назву процесу *посилання* (*англ. referencing* [3, п. 10; 5, п. 10]), тобто дії за значенням *посилатися*, від назви наслідку процесу *посилки* [18, с. 603-604] (*англ. reference* [3, п. 10; 5, п. 10]), тобто вказівки в тексті стандарту, яка адресує користувача до іншого документа. Тому структурний елемент «Normative references» [3, п. 15; 5, п. 15] українською правильно називати «Нормативні посилки». Цю пропозицію також втілено в таблиці 2.

¹⁴ Нормативні додатки подають додатковий нормативний текст до основної частини документа (*англ. main body of the document*) [3, п. 20.2; 5, п. 20.2].

Висновки та пропозиції.

1. Проаналізовано нові міжнародні та європейські правила структурування стандартів, викладені в [3; 5], і показано, що вони істотно відрізняються від попередніх версій, викладених у [4; 6].

2. З огляду на задекларований у Законі [7, ст. 4] принцип дотримання «міжнародних та регіональних правил і процедур стандартизації» та заплановане у 2018 році внесення змін до ДСТУ 1.5, потрібно увідповіднити закладені там правила структурування національних стандартів України міжнародним та європейським.

3. З цією метою надано конкретні пропозиції щодо змін до національного стандарту ДСТУ 1.5 [8], узагальнені та унаочнені в таблиці 2. Пропонуємо використати цю таблицю замість таблиці А.1 чинної версії стандарту [8].

4. З метою подолання плутанини та наближення українських правил до міжнародних і європейських пропонуємо як відповідник *англ. normative annex* уживати українського терміна **нормативний додаток** замість успадкованого з радянських правил стандартизації терміна *обов'язковий додаток*, а як відповідник *англ. informative annex* залишити традиційно вживаний термін *довідковий додаток*.

5. Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі: дослідити міжнародні та європейські правила посилання на нормативні та інформаційні документи в міжнародних і європейських стандартах та запропонувати шляхи запровадження їх в Україні.

Таблиця 2

Типова структура стандарту

Назва структурного елемента	Нормативний чи довідковий	Обов'язковий, принагідний чи вибірний	Дозволений уміст структурного елемента ^{а)}	Дозволені різновиди положень
1	2	3	4	5
«Титульний аркуш» (Title page)	довідковий	обов'язковий	Назва і позначка стандарту	–
«Передмова» (Foreword)	довідковий	обов'язковий	Текст	Твердження
«Зміст» (Table of contents)	довідковий	вибірний	Номери та назви структурних елементів, їхніх структурних складників (розділів та підрозділів)	–
«Вступ» (Introduction)	довідковий	вибірний або обов'язковий ^{б)}	Текст Примітки Виноски Рисунки Таблиці Формули	Твердження
«Національний вступ»	довідковий	принагідний ^{в)}	Текст Примітки Виноски	Твердження

1	2	3	4	5
«Назва» (Title)	нормативний	обов'язковий	Назва, позначка й інформація про чинність стандарту	Твердження
«Сфера застосування» (Scope)	нормативний	обов'язковий	Текст <i>Примітки</i> <i>Виноски</i>	Твердження
«Нормативні посилки» (Normative references)	довідковий	обов'язковий	Текст <i>Перелік нормативних документів</i> <i>Примітки</i> <i>Виноски</i>	Твердження
«Терміни та визначення понять» (Terms and definitions)	нормативний	обов'язковий	Текст <i>Примітки</i> <i>Рисунки</i> , <i>Формули</i>	Твердження, а в примітках до термінологічних статей також норми і рекомендації ^{f)}
«Позначки та скорочення» (Symbols and abbreviated terms)	нормативний	принагідний	Текст <i>Примітки</i> <i>Виноски</i> <i>Формули</i>	Твердження
«Технічний зміст» (Technical content)	нормативний	обов'язковий	Текст <i>Примітки</i> <i>Виноски</i> <i>Рисунки</i> <i>Таблиці</i> <i>Формули</i>	Норми, рекомендації та твердження
«Додатки» (нормативні) ^{d)} (Normative annex)	нормативний	вибірний		
«Додатки» (довідкові) ^{d)} (Informative annex)	довідковий	вибірний	Текст <i>Примітки</i> <i>Виноски</i> <i>Рисунки</i> <i>Таблиці</i> <i>Формули</i>	Рекомендації та твердження
«Бібліографія» (Bibliography)	довідковий	принагідний	Перелік посилкових документів <i>Примітки</i> <i>Виноски</i>	–
«Бібліографічні дані»	довідковий	обов'язковий	Текст	–

Примітки до таблиці.

^{a)} Прямим шрифтом подано обов'язкові складники вмісту, курсивом – необов'язкові.

б) Структурний елемент «Вступ» обов'язково повинен бути лише, якщо під час складання стандарту виявлено конкретний об'єкт патентного права, у всіх інших випадках поміщати або не поміщати цей структурний елемент у стандарт залежить від розробника [3, п. 13.3; 5, п. 13.3].

в) Структурний елемент «Національний вступ» повинен бути лише в разі приймання стандартів та інших документів міжнародних і регіональних організацій стандартизації як національних стандартів методом перевидання [16, п. 9.1.2, 9.4].

г) Згідно з [3, п. 16.1, 16.5.8; 5, п. 16.1, 16.5.8] термінологічну статтю, за потреби, можна доповнювати інформацією (зокрема вимогами, інструкціями, рекомендаціями і твердженнями щодо вживання терміна), подаючи її у примітках до термінологічної статті.

д) Усі додатки незалежно від їхнього статусу розташовують у порядку посилання на них у тексті стандарту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів : ДСТУ ISO 9000:2015 (ISO 9000:2015, IDT). – К. : ДП «УкрНДНЦ», 2016. – VI, 45 с. – (Національний стандарт України).
2. Національна стандартизація. Стандартизація та суміжні види діяльності. Словник термінів : ДСТУ 1.1:2015 (ISO/IEC Guide 2:2004, MOD). – К. : ДП «УкрНДНЦ», 2015. – VI, 48 с. – (Національний стандарт України).
3. Principles and rules for the structure and drafting of ISO and IEC documents : ISO/IEC Directives, Part 2:2016. – Seventh edition. – ISO/IEC, 2016. – VIII, 86 p. (Принципи та правила структурування і складання документів ISO/IEC : Директиви ISO/IEC, Частина 2:2016, сьома редакція). – Режим доступу : <http://isotc.iso.org/livelink/livelink?func=ll&objId=4230456&objAction=browse&sort=subtype>.
4. Rules for the structure and drafting of international Standards : ISO/IEC Directives, Part 2:2011. – Sixth edition. – ISO/IEC, 2011. – 72 p. (Правила структурування та складання міжнародних стандартів : Директиви ISO/IEC, Частина 2:2011, шоста редакція). – Режим доступу : <https://isotc.iso.org/livelink/livelink?func=ll&objId=4230520&objAction=browse&viewType=1>.
5. Principles and rules for the structure and drafting of CEN/CENELEC Publications (ISO/IEC Directives – Part 2:2016, modified) : CEN/CENELEC Internal Regulations Part 3:2017. – CEN/CENELEC, 2017. – 109 p. (Принципи та правила структурування та складання публікацій CEN/CENELEC : Внутрішній регламент CEN/CENELEC Частина 3:2017). – Режим доступу : ftp://ftp.cencenelec.eu/CENELEC/IR/CENCENELEC_IR3_EN.pdf.
6. Rules for the structure and drafting of CEN/CENELEC Publications (ISO/IEC Directives – Part 2:2011, modified) : CEN/CENELEC Internal Regulations Part 3:2015. – CEN/CENELEC, 2015. – 91 p. (Правила структурування та складання публікацій CEN/CENELEC : Внутрішній регламент CEN/CENELEC Частина 3:2015).
7. Закон України «Про стандартизацію» від 05.06.2014 № 1315-VII (Зі змінами, унесеними згідно із Законом України від 15.01.2015 № 124-VIII). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>.
8. Національна стандартизація. Правила розроблення, викладання та оформлення національних нормативних документів : ДСТУ 1.5:2015. – К. : ДП «УкрНДНЦ», 2015. – IV, 61 с. – (Національний стандарт України).
9. Плани і звіти національного органу стандартизації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uas.org.ua/ua/plans-and-reports/>.
10. Гінзбург М. Про класифікацію положень українських нормативних документів з погляду модальної логіки / М. Гінзбург, С. Коваленко // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2014. – № 6. – С. 3-13.
11. Гінзбург М. Д. Пропозиції щодо однозначності викладання положень нормативних документів засобами української мови / М. Д. Гінзбург, С. Є. Коваленко // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2015. – № 1. – С. 6-18.

12. Гінзбург М. Д. Пропозиції щодо методики перекладання положень англomовних нормативних документів засобами української мови / М. Д. Гінзбург, С. Є. Коваленко // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2015. – № 2. – С. 12-24.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
14. Англійсько-українсько-англійський словник наукової мови (фізика та споріднені науки). Частина II – українсько-англійська / Уклад.: О. Кочерга, Є. Мейнарович. – Вінниця : Нова книга, 2010. – 1562 с.
15. Новий російсько-український політехнічний словник : Близько 100 000 термінів і термінів-словосполучень / Укладач М. Зубков. – Харків : Гриф, 2005. – 952 с.
16. Національна стандартизація. Правила та методи прийняття та застосування міжнародних і регіональних нормативних документів : ДСТУ 1.7:2015 (ISO/IEC Guide 21-1:2005, NEQ; ISO/IEC Guide 21-2:2005, NEQ). – К. : ДП «УкрНДНЦ», 2015. – IV, 30 с. – (Національний стандарт України).
17. Государственная система стандартизации. Построение, изложение, оформление и содержание стандарта : ГОСТ 1.5-85 // Государственная система стандартизации. – М. : Государственный комитет СССР по стандартам, 1986. – С. 69-146.
18. Українсько-російський словник / Андрій Ніковський. – [Київ] : Горно, 1926. – 864 с.

Гинзбург М. Д., Овчаренко Л. Л., Ключь А. М.

НОВЫЕ МЕЖДУНАРОДНЫЕ И ЕВРОПЕЙСКИЕ ПРАВИЛА СТРУКТУРИРОВАНИЯ СТАНДАРТОВ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ ПО ВВЕДЕНИЮ ИХ В УКРАИНЕ

В статье проанализированы новые международные и европейские правила структурирования стандартов, изложенные в седьмом издании Директив ISO/IEC, Часть 2:2016, и в издании Внутренних регламентов CEN/CENELEC, Часть 3:2017. Показано, что эти правила существенно отличаются от правил, изложенных в предыдущих изданиях этих документов 2011 и 2015 годов соответственно. Предложены конкретные изменения к национальному стандарту ДСТУ 1.5:2015, чтобы привести заложенные там правила структурирования национальных стандартов Украины в соответствие с новыми международными и европейскими правилами.

Ключевые слова: стандарт, правила структурирования, структурный элемент, нормативный элемент, справочный элемент, обязательный элемент, условный элемент, факультативный элемент.

M. D. Ginzburg, L. L. Ovcharenko, A. M. Kliun

NEW INTERNATIONAL AND EUROPEAN RULES FOR THE STRUCTURE OF STANDARDS AND PROPOSALS FOR THEIR IMPLEMENTATION IN UKRAINE

In the article the new international and European rules for the structure of standards set out in the Seventh edition of the ISO/IEC Directives, Part 2:2016, and in the edition of the CEN/CENELEC Internal Regulations, Part 3:2017, are analysed. It is shown that these rules differ substantially from the rules set forth in the previous editions of these documents in 2011 and 2015, respectively. Specific amendments to the national standard DSTU 1.5:2015 are proposed to bring the rules for structure of national standards of Ukraine into correspondence with the new international and European standards laid down there.

Key words: standard, rules for the structure, elements of a document, normative element, informative element, mandatory element, conditional element, optional element.